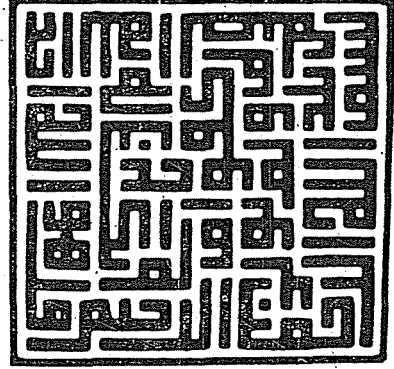

3

Kutuphanesi
İslâm Ansiklopedisi

20 Ocak 1989

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
İSLÂMÎ İLİMLER FAKÜLTESİ
DERGİSİ

3. Sayı
(Fasikül 1-2)

Sevinç Matbaası, Ankara - 1979

M U ' A L L A K Ā T (*)

Y a ' z a n

Alfred Felix Landon **BEESTON**

Çeviren

Süleyman TULUCU

Arap Dili ve Ed. Asistanı

el-Mu'allakāt, her biri, müellifinin en güzel parçası olarak kabul edilen, İslâm öncesi yedi Arap şiiri koleksiyonuna verilen isimdir. Müellifleri, M. VI. asrın oniki veya en meşhur şairleri arasında olduğundan beri, bu koleksiyon, eski Arap şiiri mahsulünün en güzel örneğini temsil ederek, Arap edebiyatında emsalsiz bir mevki kazanır.

Bu özel şiirlerin bir araya getirilmesi fikri, ekseriyetle, M. VIII. asır eski Arap şiiri toplayıcısı Hammād er-Rāviye'ye isnat edilir. Münekkit en-Nahhās (öl. M. 949) der ki: «Hammād er-Rāviye az insanın şiire heves ettiğini görünce, bu yedi parçayı topladı, bunları incelemeye onları teşvik etti ve onlara, 'Bunlar meşhur şiirlerdir (el-Meşhūrāt)' dedi». Bu durumu reddedecek hiç bir delil ortaya konmamıştır ve umumiyetle bu, bir gerçek olarak kabul edilir. Hakikaten Theodor Nöldeke, Hammād'ın bu şiirleri toplama mes'elesinde, ayrıca bir delil serdeder ki bu, gösterilen diğer şairlerden daha az meşhur olan el-Hāriş b. Hıllize'nin şiirinin, el-

(*) Makalenin aslı için bk. Alfred Felix Landon Beeston, «Mu'allakāt», Encyclopaedia Britannica, U.S.A., 1965, vol. XV, pp. 971-972. Arap edebiyatının en güzel eserlerinden olan el-Mu'allakāt hakkındaki bu yazıyı, toplu bilgi verdiği için Türkçeye tercüme etmiş bulunuyoruz. Ayrıca tercümemizin sonuna, el-Mu'allakat ve şairleri üzerine bir bibliyografya ilâve ettik.

Mu'allakât'a dahil edilmesini izah etmektedir. Bunun sebebi, Hammâd'ın hamisi Bekr b. Vâ'il kabilesini hoşnut etmek olmalıdır. Zira el-Hâriş'in şiiri, bu kabileyi methetmek için yazılmıştı. Nöldeke'ye göre, onun şiiri, Bekr b. Vâ'il kabilesinin ezeli rakibi olan Tağlib kabilesini öven 'Amr b. Kulsüm'un şiirinin hesaba alınmasına mukabil, el-Mu'allakât'taki şiirler arasına konulmuştur.

Mu'allakât Adının Menşe'i :

Mu'allakât adının menşe'i ve ifade ettiği anlam oldukça kapalılık gösterir. İbn 'Abdi Rabbihî' (öl. M. 941) nin «el-'İkdu'l-Ferîd» adlı eserinde ilk defa yer alan ve çok tekrarlanan bir menkıbeye göre, bu şiirler, üstünlükleri dolayısıyla seçilmişler ve Mısır keten bezinden yapılmış tomarlara altın harflerle yazılarak, Mekke'deki Ka'be'nin duvarlarına asılmışlardı. Maamafih bu, «mu'allak» (asılmış) kelimesinin mutat mânâsının aslını izah etmek maksadıyla, sırf uydurulmuş bir rivayet olduğu için, reddedilebilir.

İbn 'Abdi Rabbihî'nin muasıri en-Nahhâs, bütün salâhiyetli müelliflerin fikrinden ayrılarak, bu şiirlerin Ka'be'nin duvarına asılmış olmaları hususundaki menkıbeden, uydurma bir rivayet olarak, sadece reddetmek için bahseder. Ve gerçekten de böyle bir âdet, antik eserlerle ve eski Mekke tarihi ile ilgilenen M. VIII. ve IX. asır âlimlerinden her hangi biri tarafından zikredilmemiştir. Keza İbn 'Abdi Rabbihî tarafından zikredilen «yaldızlı şiirler» tabiri, gösterişli bir şeyin tamamıyla mecazî anlamı olarak alınmalıdır.

Keza, güzel bir şiir işittikleri zaman, «onu istinsah edin ('allikühâ) ve kütüphaneme koyun» demeyi itiyat edinen İslâm'dan önceki Arap hükümdarlarıyla ilgili, en-Nahhâs'ın rivayet ettiği bir menkıbe vardır. Bu da şüphesiz uydurmadır. İslâm'dan önce herhangi bir hükümdarın, bir kütüphaneye sahip olabilmesi, zayıf bir ihtimalle mümkündür ve «istinsah etmek» anlamı ile «'alleka» fiilinin, verimli kitap mahsulü çağından önce kullanılmış olması muhtemel değildir. Bu kitap mahsulleri, sadece M. VIII. asrın ontalarında kâğıdın uzak - doğudan İslâm ülkelerine girmesiyle başlamıştı.

Birçok temayüz etmiş müellifler (R.A. Nicholson, Nöldeke, C.J. Lyall) yukarıdaki izahlara uygun olarak «Mu'allakât» kelimesinin «'ilk» (değerli şey) isminden müştak olduğu görüşüne sahip

olmuşlardır. Yani bu kelimenin anlamı «beğenilmiş kıymetli şiirler» olmalıdır. Diğer bir görüş J. Robson tarafından yazılan bir makalede (1) ifade edilmiştir. O, bu kelimenin Kur'ân'da (2) zikredildiğini söyler. Orada el-Mu'allaka kelimesi, bilfiil dul bırakma ve boşanma olmaksızın, kocası tarafından terk edilen ve bakılmayan kadın münasebetiyle kullanılmıştır. Robson'un ifadesine göre bu kelime; müelliflerin antolojik eserlerinde yer alan ve hâlâ şairlerine atfedilen fakat gerçek değerleri takdir edilmemiş olan bu şiirlere işaret etmek için kullanılmıştır. Eğer biz, Hammâd'ın kendisinin Mu'allakât ismini kullandığından emin olabilirsek, bu ismin kullanılışı konusunda Robson'ununkinden daha muhkim bir fikre sahip olacağız. Çünkü Robson'un bu fikri, Hammâd'ın, yukarıda zikredilen, haksız ihmal yüzünden, eski en güzel şiirlerin terk edilip yok olmağa yüz tuttuğu yolundaki mütalaasına tamamen uymaktadır.

Bununla beraber, katıyetle Hammâd'ın bizzat bu ismi kullandığı belli değildir. Şayet kullanmış ise, gariptir ki kendisinden hemen sonra gelen neslin âlimlerinden hiç biri bu ismi zikretmemiştir. Onlar tabii olarak sadece «yedi şiir» den bahsederler ve «Mu'allakât» isminin ilk defa zuhuru, muhtemelen M. 900 tarihinde te'lif edilen Cemheratu Eş'ari'l-'Arab'tadır. Bu, yedişerden yedi grup halinde tasnif edilmiş 49 şiirin yer aldığı bir antolojidir ve her gruba hayali bir isim verilmiştir: el-Mu'allakât (birinci grup), el-Mucemherât (toplananlar), el-Muntekayât (seçilenler), v.s. Eğer el-Mu'allakât'ın gerçek mânâsının «kıymeti takdir edilmiş şiirler» olduğu yolundaki görüş doğru ise, eserindeki tertibe uygun gelmesi için, Cemhera'nın müellifi tarafından bu ismin ilk defa icadedilmiş olması imkânsız değildir.

Her hal u kârda bu kelime, İbn 'Abdi Rabbihî tarafından kullanılmasından sonra, M. X. asrın başlarında tanınmıştı. Diğer taraftan en-Nahhâs (yukarıdaki paragrafta zikri geçtiği üzere), Mu'allakât ismini kullanmaz; Hammâd'ın zikredilen mütalaasına uygun olarak, sadece «Yedi Meşhurlar» (es-Seb'u'l-Meshûrât) gibi şiirler hakkında malûmat verir. en-Nahhâs'ın el-Mu'allakât adını kullan-

(1) J. Robson, «The Meaning of the Title al-Mu'allaqat», JRAS, 1936, pp. 83 - 86.

(2) en-Nisâ. 129.

mamasından, bu ismin o sıralarda yeni teşekkül etmekte ve umumî bir revaç kazanmamış olduğu istidlâl edilebilir.

Mu'allakât'ta Yer Alan Şiirler :

Grup halinde yer alan şiirlerin, mevsukiyeti ayrıca bir muam-madır. Ekseriyetle standard olarak benimsenen liste, İbn 'Abdi Rabbihî tarafından yazılmış olandır. Şöyle ki : İmru'u'l-Kays, Tarafe, Zuheyr, Lebîd, 'Antera, 'Amr b. Kuşûm ve el-Hâriş b. Hilli-ze'nin şiirleri. Bununla beraber tanınmış münekkit İbn Kuteybe (öl. M. 889), «Yedi Şiir'den biri» mütalaasıyla, 'Abîd b. el-Eb-raş'ın şiirini zikreder ve Cemhera, Ebû 'Ubeyde' (öl. M. 825) nin, İmru'u'l-Kays, Tarafe, Zuheyr, Lebîd, 'Amr, en-Nâbiga ve el-A'sâ' (bu son iki isim. mutat olan listedeki 'Antera ve el-Hâriş'in yerine kullanılmıştır) nın, eski devrin en büyük şairleri olduklarını söyle-diğini ifade eder ve bu görüş, el-Mufađdal' (öl. M. 784) a istinaden bazıları tarafından benimsenmiştir. Yani bunlar, Arapların es-Sumûţ (İnci Dizileri) adını verdikleri yedi uzun şiirin müellifleri-dir ve bir kimse, bu yedi şiirin, bunlardan başka biri tarafından yazıldığını söylerse, birçok âlimin fikrine muhalefet etmiş olur.

Cemhera'nın itimada lâyük olması, her nedense, bilhassa Nöl-deke tarafından şüphe ile karşılanmıştır ve ona göre el-Mufađdal, M. VIII. asır münekkidi değildir ve daha az temayüz etmiş bir kim-sedir. Zira onun nesebi ile ilgili verilen bilgiler, onun M. IX. asrın sonlarında yaşaması gerektiğini gösterir. Gerçi en-Nahhâs, ekseri-yetle benimsenmiş olan Mu'allakât gibi en-Nâbiga ve el-A'sâ'nınki-leri ihtiva eden dokuz şiiri medhederse de, kesinlikle, en-Nâbiga ve el-A'sâ'nın şiirleri, en seçkin âlimlerin kanaatlerine göre, «Yedi Meşhurlar» arasında değildir.

Bu karışık durumdan kurtulmak için en çıkar yol, revaçta olan «yedi şiir» hakkındaki muhtelif rakip listeleri, M. VIII. ve IX. asır âlimleri katına çıkarmaktır :

1. İlk önce normal olarak «Meşhurlar» (el-Meşhūrât) diye adlandırılan ve Hammâd'a isnat edilen seçme. Maamafih bu seçme, M. X. asırda el-Mu'allakât diye tanınmıştı.

2. es-Sumûţ ismiyle geçen, 'Antera ve el-Hâriş'i dışarıda bı-rakarak, en-Nâbiga ve el-A'sâ'yı içine alan, Ebû 'Ubeyde'nin listesi.

3. İbn Kuteybe tarafından benimsenen, 'Abîd ve bizim bilmediğimiz diğer bazılarını içine alan liste.

en-Nahhās'ın fikrini benimseyen et-Tebrîzî (öl. M. 1109), en-Nahhās gibi, aynı dokuz şiiire bir şerh yazdı ve buna, tamamlamak maksadıyla, 'Abîd'in şiiiriyle ilgili bir şerh ilâve etti. Fakat tekrar hatırlatalım ki en-Nâbîğa, el-A'sâ ve 'Abîd'in şiiirleri, kabul edilen «yedi kaside» arasında değildir. Bununla beraber, on şiiirin tam metni, eski âlimlerin hiçbirinin kullanmadığı «On Mu'allakât» (el-Mu'allakātu'l-'Aşr) adı altında, bir-iki yeni baskı halinde, neşredilmiştir.

İbn Haldûn (öl. M. 1406), dokuz Mu'allakât müellifi ve diğerleri arasından yedi şairi zikreder. Buradaki «dokuz», müstensihe ait bir hata olabilir. Çünkü Arap elyazısında «yedi» ve «dokuz», birbirlerine çok benzerler. Fakat, hiçbir zaman hesaba katılmayan 'Alkame'yi, Mu'allakât şairleri arasında saymakla, mutlaka o, Mu'allakât müellifleriyle ilgili, açıkça, kat'i bir liste vermek istemiştir.

Müelliflerin Hayatları :

Mu'allakât'ın müelliflerinden en eskisi, M. VI. asrın ilk yarısında yaşamış gibi görünen İmru'u'l-Kays'tır. Diğerleri bu asrın son yarısında yaşamışlardır ve Zuheyr ile Lebîd'in, İslâm devrinde de uzun müddet yaşadıkları rivayet edilir. Fakat onların manzum eserleri İslâm öncesi devre aittir. Münekkitler ve antoloji tertip edenler, bunlara dair pek çok menkıbeyi nesilden nesile devretmişlerdir ve bu rivayetlerin özeti, A.J. Arberry'nin «The Seven Odes» (London 1957) adlı eserinde bulunmaktadır. Fakat bütün bu rivayetler, tarihî gerçeklerin, olsa olsa sadece cüzî bir kısmını bize aksettirirler. Büyük bir kısmı ya halka aittir veya asıl şiiirlerdeki kısımları izah etmek için, tamamen daha sonraki münekkitlerin tahminlerine göre tertip olunmuşlardır.

Şiiirlerin Şekil ve Muhtevası :

Mu'allakât, tamamıyla klasik kaside tarzında yazılmıştır. Bu nazım şeklinin hususiyeti (takriben 60 ilâ 100 beyit), bütün parçada, mısra'ların sonlarında tek bir kafiye tekerrürünün olmasıdır ve keza aynı kafiye, ilk mısra'ın, ilk yarısının sonunda vaki olur ve kaside; şairin, eski sevgilisinin hatırasını anmağa çağırıldığı «nesîb» adı verilen romantik bir başlangıç teşkil eden kısa bir

pasaj ile başlar. Bunu, ilk defa icat ederek kullananın İmru'u'l-
Kays olduğu söylenir. Ondan sonra gelen şairlerin hemen hemen
hepsi kaside yazma hususunda onu taklit etmişlerdir. İçtimai
âdetlere bağlı, işret eğlencesiyle ilgili (Bacchanalian) romantik bir
pasaj, öncelikle 'Amr'ın Mu'allaka'sının 8 beytinde vaki olmuştur.
Fakat birçok münekkitler bu kısmın, başlı başına bir şarap şiiri
olduğu ve orijinal Mu'allaka'dan bir parça olmadığı neticesine
varmışlardır.

Bu mutat başlangıçtan sonra, şiirin en büyük mesnedi, tavsif
edici pasajlardır: şairin atı veya devesi, çöl hayvanları ile ilgili
teşbihler ve tasvirler, çöldeki hadiselerden, bedevî hayatı ve mü-
cadelesinden dekorlar v.s. Münekkitlere göre, her şiirin bir ana
tem'aya sahip olduğu doğrudur ve bu tem'a ya şairin kendi ken-
dini veya kabilesini medhetmesi yahut ta başka biri hakkındaki
methiyesidir. Bununla beraber, Mu'allakât'ta bu konulara ayrılan
yerin miktarı, bazı hallerde, tavsifi pasajların çokluğuna nisbetle
azdır. İmru'u'l-Kays'ın Mu'allakâ'sında, takriben 80 beyitlik şiirin
ortasında, sadece üç beyit, kendisini medhe tahsis edilmiştir,
«nesib» bir tarafa, geriye kalan tasvirdir. Ve Mu'allakât'ın esas
ihtişamı bu tavsif edici pasajlardadır. Şairlerin canlı tasvirleri,
doğru müşahadeleri ve Arabistan çölünde açıkça kendisini gös-
teren tabiatâ olan derin bağlılık (sevgi) hissi, Mu'allakât'a, dünya
edebiyatının en güzel parçaları arasında kabul edilmiş olmak hak-
kını kazandırmıştır. Bir çöl fırtınasının canlı bir tasviriyle son bu-
lan İmru'u'l-Kays'ın Mu'allaka'sı mükemmel bir örnektir.

At ve deve hakkındaki tasvirlerin fizyolojik yönden doğruluğu
batı zevkine can sıkıcı ve hatta nahoş görünebilir. fakat deveye
(bir dereceye kadar da Arap atına) sahip olmak, bedevîlerin, Bizans
ve Sasanî İmparatorluklarının hakimiyetinden kurtulup, hür ve
emniyet içinde olmalarını sağlıyordu. Bundan başka, imkânsızlık
larla dolu olan çölde, Arap hayatının mesnedi deveydi. Bundan
dolayı onların bu hayvanlarla ilgili her türlü ayrıntılarda aşırı ve
hatta romantik duygular hissetmeleri belki biraz garip olabilir.

Bu şairlerin en eskisi olan İmru'u'l-Kays'ın, herhangi bir so-
nuç ile şiirini bitirmek ihtiyacını hissetmediği görülür ve şiir, bir-
denbire, tasvirî pasajların birinin nihayetinde biter. Ondan sonra
gelenler, tasvirî pasajların keyfi dizilerini, sonuç şeklinde bir şeyle
toparlamak ihtiyacını duydular. Böylece Lebîd'in, 'Antera'nın, 'Amr

ve el-Hâris'in Mu'allakâ'ları kendilerini öven bir kısım ile son buluyor. Halbuki şarafe ve Zuheyr'inkiler, vecize niteliğinde ve mânâlı mısra'larla biter.

Mu'allakât'ın hakikî metninden biraz da olsa tarihî malûmat elde edilebilir. Tarihî bakımdan güvenirlik hususlar, yalnız Zuheyr'inkinde bulunmaktadır ki bu, bir kabile kavgasında barışçı davranan Murra kabilesinden iki kişi hakkında yazılmış bir methiye'dir. Bugün bile bu şiir, mes'elenin bütün inceliklerini bize temin edip açıklayan bir kaynak durumundadır. Bu şiire göre, bir at yarışında meydana gelen bir münakaşa, yakın akraba olan 'Abs ve Zubyân kabileleri arasında «Dâhıs harbi» denen (bu adı, münakaşaya sebep olan bir yarış atının isminden dolayı almıştır) nahos bir muharebeye sebep olmuştur. Bu harbin sonunda, el-Hâri b. 'Avf ve Herim b. Sinân, gereken bütün kan diyetini ödemek üzere, kendi aralarında anlaşıp, bir mütareke yaptılar. Bu mütareke, Hıuşayn b. Dâmđam adlı biri tarafından bozuldu ve bu ikisi, sulhu yeniden tesis edebilmek için, daha fazla kan diyeti ödemek mecburiyetinde kaldılar. Bununla beraber, bu şiir, bu olaylara, sadece safhî ve kapalı bir şekilde yer veriyor. Hıuşayn b. Dâmđam ve Zubyân isimleri bizzat zikredilmiş fakat ne barışçılar ne de 'Abs'dan söz edilmiştir. Şiirde harbin dehşeti tasvir edilmektedir. Methiye, barış için gayret gösteren iki kişi için yazılmıştır ve kan diyetine şöyle bir imâ vardır: «Arkası arkasına diyet, harpten dolayı değil, suç işleyen biri sebebiyle ödenmiştir.» Hepsi bu kadar. Mu'allakât, kesin tarihî malûmat bakımından eksik olmakla beraber, bize, bedevî hayatının tasvirini, büyük bir değer ve itibar taşıyan düşünce tarz ve şekillerini verir.

BİBLİYOGRAFYA : Mu'allakât metninin birçok neşri vardır fakat hiç biri tamamıyla tenkidî değildir. Metnin muhtelif varyantlarının tetkiki için bk. T. Nöldeke, «Fünf Mo'allaqat übersetzt und erklärt», Sitzungsberichte der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften in Wien; philosophisch-historische Classe, vol. CXL-CXLIV (1899-1902); B. Geiger'in Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, vol. XIX (1905) deki makalesi. İng. trc. için bk. A.J. Arberry, The Seven Odes, London 1957 (Mu'allakât'ın Avrupa dillerine tercümelerini, şairlerinin hayatlarının özetlerini ve şiirlerin mevsukiyeti mes'elesiyile ilgili münakaşaları veren bir tetkikle). Mu'allakât isminin mânâsı için bk. Bulletin des études arabes (Alger), vol. VI (1946).

[Mu'allakât'ın metin ve tercümelere için bk. Ebü Cafer en-Nahhâs, -Şerhu'l-kaşâ'idi't-tis'î'l-meshûrât, c. I-II, nşr. Ahmed Hattâb, Bağdad 1393/1973; Ebü Bekr Muhammed b. el-Kâsım el-Enbârî, Şerhu'l-kaşâ'idi's-seb'î't-tivâl el-câ hiliyyât, nşr. 'Abdu's-Selâm Muhammed Hârûn, Kahire 1963; Ebü 'Abdillâh el-Hüseyn ez-Zevzenî, Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb', Beyrut, 1382 / 1963; Ebü Zekerıyyâ et-Tebrizî, Şerhu'l-kaşâ'idi'l-'aşr (= A Commentary on ten ancient Arabic Poems, nşr. C. Lyall), Calcutta 1894; Ebü Zeyd Muhammed b. Ebi'l-Hattâb el-Kuraşî, Cemheratu eş'ârî'l-'Arab, nşr. M. el-Becâvî, Kahire 1967; Ahmed eş-Şinkitî, Şerhu'l-mu'allakâti'l-'aşr ve ahbâru şu'arâ'ihâ, Dâru'l-Endelus, Beyrut (t.y.); M. Şerafettin Yalıtıkaya, Yedi Askı, -İstanbul 1943; W. Jones, Moallakat, or seven Arabian Poems, London 1782; F.A. Arnold, Septem Moallakat, Leipzig 1850; C.J. Lyall, Translations of the Ancient Arabian Poetry, London 1885; L. Abel, Die sieben Mo'allakât, Berlin 1891; P. Wolff, Die sieben Mu'allakat, Berlin 1891; Wilfrid Scawen Blunt ve Lady Anne Blunt, The Seven Golden Odes of Pagan Arabia, London 1903; A.J. Arberry, The Seven Odes, London 1957.

Mu'allakât ve şairlerinin hal tercümelere için bk. Muhammed b. Sellâm el-Cumahî, Tabakâtu's-şu'arâ', nşr. J. Hell, Leiden 1916; İbn Kuteybe, eş-şîr ve's-şu'arâ', c. I-II, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire 1386-87/1966-67; 'Abdu'l-Kâdir b. 'Omer el-Bağdâdî, Hızânetu'l-edeb ve lubbu lubâbi lisâni'l-'Arab, c. I-IV, Bulak 1299; L. Cheikho, Kitâbu şu'arâ'i'n-naşrâniyye I, Beyrut 1890; Muştafâ el-Galâyîni, Ricâlu'l-mu'allakâti'l-'aşr, Beyrut 1331/1912; Corcî Zeydân, Târîhu âdâbi'l-luğati'l-'Arabiyye c. I, Beyrut (t.y.); Mehmed Fehmî, Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye I, İstanbul 1917; Ahmed el-İskenderî ve Muştafâ'Inâni, el-Vasîf fi'l-edebi'l-'Arabî ve târîhihi, Kahire 1924; Tâhâ Hüseyn, Fi's-şîri'l-câhili, Kahire 1344/1926; Ayn; mll., Fi'l-edebi'l-câhili, Mısır 1345/1927; Muştafâ es-Sakkâ, Muhtârû's-şîri'l-câhili, Kahire 1929; Buṭrus el-Bustâni, Udebâ'u'l-'Arab fi'l-câhiliyye ve şadri'l-İslâm, c. I, Beyrut 1934; M. el-Marsafî, Dirâsetu şu'arâ'i'l-câhiliyyîn, Kahire 1944; Beyyümî es-Sibâ'î, Târîhu'l-edebi'l-'Arabî, c. I, Kahire 1948; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, Târîhu'l-edebi'l-'Arabî, Beyrut 1953; Emîn Diyâb Hıdır v.b., el-Edebu'l-'Arabî, c. I, Mısır 1956; Ahmed el-Hâşimî, Cevâhiru'l-edeb, c. II, Mısır 1379/1960; Nâsıru'd-Dîn el-Esed, Meşâdiru's-şîri'l-câhili ve kıymetuha't-târîhiyye, Kahire 1962, 'Omer Ferrûh,

Tārīhu'l-edebi'l- 'Arabī, c. I, Beyrut 1385; Şevkī Dayf, Tārīhu'l-edebi'l- 'Arabī I, el- 'Aşru'l-câhili, Mısır (t.y.); Bedevî Tabâne, Mu'alla-kātu'l-'Arab, Kahire 1387; Muşafâ Şâdiğ er-Râfi, Tārīhu âdâbi'l-'Arab, c. I, Beyrut 1394/1974; Ali Özek, Arapça Edebî Metinler, İstanbul 1972; Süleyman Tülüci, Câhiliyye Çağı Arap Edebiyatı Tarihi (1973, henüz basılmamıştır); I. Pizzi, Letteratura araba, Milano 1903; Krymskiy, Arabskaya Literatura, Moskova 1911; J. Abd al-Jalil, Brève Histoire de la Littérature Arabe, Paris 1947; C.A. Nallino, La Letteratura araba, Roma 1948; Régis Blachère, Histoire de la littérature Arabe, I-III, Paris 1952-1966; R.A. Nicholson, A Literary History of the Arabs, Cambridge 1969; Charles Pellat, Langue et Littérature Arabes, Paris 1970; C. Brockelmann, GAL, E.J. Brill, Leiden 1943, I, 11-15; Supplementband, Leiden 1937, I, 34-36; 44-50; The Encyclopaedia of Islam, New Edition, E.J. Brill, Leiden 1960 v.d., I-IV (ilgili maddeler); Fuad Sezgin, GAS, E.J. Brill, Leiden 1975, II, 46-53; 107-132; M.J. Kister, The Seven Odes. Notes on the compilation of the Mu'allaqât, RSO, 44 (1969), 27-36.]